FELSEFE Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU 18. YÜZYIL VE 19. YÜZYIL FİLOZOFLARININ FELSEFİ GÖRÜŞLERİNİN ANALİZİ (JOHN LOCKE)

JOHN LOCKE

J. Locke, 1632 - 1704 yılları arasında yaşamış İngiliz filozoftur. 18. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biridir. Empirizmin kurucusu sayılan Locke, doğuştan gelen ideler fikrine karşı çıkmış, zihnimizdeki her tür idenin duyu verilerinden türediğini savunmuştur

"İnsan Zihni Üzerine Bir Deneme" adlı eserinden alınan bir metinden hareketle filozofun görüşlerini analiz edelim:

BİLGİNİNİN OLUŞUMUNDA DENEYİM 1. KİTAP (BÖLÜM I)

«Gelin zihni başlangıçta üzerine hiçbir şey yazılmamış düz beyaz bir kâğıt (tabula rasa) gibi düşünelim. *Bu kâğıt nasıl doldurulur? İnsanın sınırsız kurgu yeteneği ile zihne aktardığı bu zenginliğin kaynağı neresidir? Tüm bu bilgi ve akıl malzemelerini zihin nereden edinmektedir? Bunlara tek yanıtım var, "deneyim". Tüm bilgimiz önünde sonunda deneye dayanır ve deneyimden gelir. Anlama yetimizi tüm düşünme malzemeleri ile donatan dışımızdaki duyulur nesneler ya da kendi içimizde algılamadığımız ve duyduğumuz zihinsel işlemlere yönelik gözlemlerimizdir. Bunlar tüm idelerimizin doğduğu bilgi pınarlarıdır. Bir bebeğin dünyaya gelirken gelecekteki bilgilerinin özünü oluşturan bir sürü ide ile yüklü olduğunu düşünmek için pek az nedenimiz vardır. Çocuk, aşama aşama o idelere kavuşur. Kimi bilinir niteliklere ait idelerdir.*

...

Bunlar bellek, zaman ya da sıra kaydı tutmaya başlamadan önce yerleşiyorsa da yabancı nitelikler için o kadar uzun bir süreç gereklidir ki onlarla tanıştığı zamanı anımsayacak pek kimse yoktur. Çaba gösterilse de kuşkusuz bir çocuk yetişkin olana dek sıradan idelerin bile çok azıyla büyütülebilir. Ne kadar özen gösterilse de bebekler dünyaya geldiklerinde çevrelerini saran, çeşitli ve sürekli biçimlerde etkileri altına girdikleri cisimlerin zihinlerinde bıraktığı izlenimlerden kurtulamazlar. Işık ve renkler, sesler ve dokunulur nitelikler çocukların duyularını uyarma ve zihinlerine girmede etkindir fakat bir çocuk yetişkin olana dek siyah ve beyaz dışında hiçbir şey görmeyeceği bir yere kapatılsa bir istiridye ya da ananasın tadını hiç yemediğinden

bilemeyeceği gibi kızıl ya da yeşil idelere de sahip olamaz.»

John Locke, İnsan Zihni Üzerine Bir Deneme

Metinde altı çizili bölümde vurgulanmak istenen düşünce

«Gelin zihni başlangıçta üzerine hiçbir şey yazılmamış düz beyaz bir kâğıt (tabula rasa) gibi düşünelim»

İnsanın duyu organları vasıtasıyla kendi zihninin dışında bulunan dış dünyadan birtakım izlenimleri deneyimlediğini ve bu izlenimlerden oluşan fikirleri zihninde tasarlayarak bilgi edinmesi dile getirilmiştir. İnsan zihni, ona göre doğuştan boş bir levhadır (tabula rasa) ve insan, deneyimleri sayesinde bu boş levhayı bilgileriyle doldurur.

LOCKE'UN BİLGİNİN KAYNAĞI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

J. Locke, Descartes'ın doğuştancılık fikrine karşı çıkar ve bilginin doğuştan değil sonradan deneyimler aracılığıyla oluştuğunu belirtir. Locke, doğuştan ilkelerin başlıca gerekçesine, yani bu ilkelerin genel kabule ulaşmış olmasına karşı çıkar. Bir takım ilkelerin genel kabule ulaşmış olması onların doğuştan olduğunu kanıtlamaz. Bu, bir önermenin zorunluluğunu onun doğuştanlığıyla karıştırmaktır. O, zorunlulukları apaçık olan, matematik önermelerinin bunların açık örnekleri olduğunu kabul eder. Fakat bunun, onların doğuştanlığını kanıtlamakla bir ilgisi yoktur.

Eğer insan doğduğunda hiçbir ide ve bilgiye sahip değilse, bunca bilgiyi nereden edinmektedir?

Locke, bütün bilgilerimizin biricik kaynağı olarak gördüğü deneyi ikiye ayırmaktadır. Birincisi **dış duyum(dış deney),** ikincisi ise **iç duyum (iç deney)** dur.

Dış duyum (Sensation): Bilgimizin ilk kaynağını oluşturan duyulur niteliklere ait olan bu idelerin elde edildiği tecrübe türüne Locke, dış duyum adını vermektedir. Ancak dış duyum bilginin hammaddesini ya da gerekli materyalini vermiş olmasına rağmen; bilginin yeterli şartı değildir. Bu nedenle Locke'a göre dış dünyadan gelen duyumların zihin tarafından belli bir işleme tabi tutulması gerekmektedir.

İç duyum (Reflection): Locke, insan zihninin doğuştan idrak, hafıza, ayırt etme, karşılaştırma, bileşim ve genişletme gibi yetilere sahip olduğunu kabul etmektedir. Locke'a göre bilgiyi elde etmede, duyu organlarının sağladığı ilk ideler, zihnine ulaşır ulaşmaz yetiler kendiliğinden çalışmaya başlar. Burada öncelik dış duyumdan gelen idelere aittir çünkü bu ideler olmadan iç duyumun gerçekleşmesi mümkün değildir. Bilginin oluşum sürecinde dış duyuma bağlı olarak ortaya çıkan ise iç duyumdur. İç duyumun zihne kazandırdığı ideler kavrama, düşünme, şüphe etme, inanma, isteme, bilme gibi dış dünyadan edinilmesi mümkün olmayan her insanın tamamen kendi içinde sahip olduğu idelerdir.

Locke, insanların düşünmeye başlamasının, duyumların bunun için malzeme vermesiyle, yani algılamaya başlamasıyla birlikte başladığını savunmaktadır. Duyulardan gelen bir uyarı olmadan zihnin kör olması yani her türlü kavramdan yoksun olması Locke'a göre o kadar açıktır ki örneğin bir çocuk büyük bir adam oluncaya kadar geçen sürede siyah ve beyazdan başka bir renk göremeyeceği bir yerde tutulursa, bu çocukta kırmızı ve yeşil idelerinin oluşması imkansızdır. Locke'un bu akıl yürütmesi tüm fikirleri kapsayacak biçimde hatta doğuştancıların bel bağladıkları mantıksal ve matematiksel fikirlere kadar genişletilebilir.

SORULAR:

SORU 1:

Locke'a göre çocuk, tatlının acı olmadığını çelişmezlik ilkesinin zihnindeki varlığından değil, tecrübe ederek öğrenir. Mantığın temelinde yer alan bu genelgeçer ilkeler doğuştan var olsaydı, çocuk tecrübe etmeden önce bu ayrımı yapabilirdi.

Locke'un bu görüşünden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Bilgilerimizin kaynağı akıldır.
B) Bütün bilgilerimiz doğuştan gelir.
C) Bilgilerimiz zamanla değişir.
D) Bilgilerimiz yaşantılar sonucu öğrenilir.
E) Bilgilerimiz sezgisel akıl yoluyla kazanılır.

Cevap: D

SORU 2:

"İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme" adlı kitabında aklın içini tamamen boşaltan ve onu sadece bir bilgi edinme yetisine indirgeyen Locke, aklın doğuştan getirdiği teorik ya da pratik hiçbir ilke bulunmadığını söyler. Zihin boş bir levhadır ve işleyeceği malzemenin temini bakımından deneyime bağlıdır.

Buna göre Locke aşağıdakilerden hangisini kabul etmez?

A) Kesin bilgiyi
B) Algısal bilgiyi
C) Apriori bilgiyi
D) Tekillerin bilgisini
E) Bilimsel bilgiyi

Cevap: C

SORU 3:

«Amacım bu, yani insan bilgisinin kaynağını, bunun yanında da inancın, sanının ve onaylamanın temellerini ve derecelerini araştırmak olduğuna göre, artık zihnin fiziksel yönüyle ilgilenmeyeceğim; onun özünü neyin oluşturduğunu, ruhumuzdaki hangi devinim ya da bedenimizdeki hangi değişimler yüzünden organlarımızla duyumlar ya da anlama yetilerimizden ideler elde ettiğimiz ve bu idelerden bir bölümünün ya da hepsinin oluşumları yönünden maddeye bağlı olup olmadığı konularıyla uğraşacağım.»

Bu parçadan hareketle Locke'un aşağıdakilerden hangisi ile ilgilendiği söylenemez?

A) Ruhtaki devinimlerle zihindeki ideler arasındaki ilişki
B) İnsan bilgisinin kaynağı
C) Zihnin özünün ne olduğu
D) İdelerle madde arasındaki ilişki
E) Akıl yoluyla elde edilen idelerin temellendirilişi

Cevap: E